

Juryrapport Big Brother Awards Expertprijs 2022

Maandag 13 februari 2023

De vakjury

De Big Brother Awards Expertprijs wordt elk jaar uitgereikt door een vakjury. De vakjury wordt dit jaar vertegenwoordigd door een gedeelte van het bestuur van Bits of Freedom. Met achtergronden in het onderwijs, design, maatschappij en burgerschap, business, toezicht en de digitale samenleving en met veel maatschappelijke- en politieke betrokkenheid, hebben Sophie Logothetis, Janine Huizenga en Peter Rampertaap vanuit een brede blik op de digitaliserende samenleving de genomineerden beoordeeld.

Genomineerden Big Brother Awards 2022

De vier genomineerden waren:

1. Eurocommissaris Ylva Johansson;
2. Burgemeester van Amsterdamse Femke Halsema;
3. Minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties Hanke Bruins Slot;
4. Minister van Justitie en Veiligheid Dylan Yeşilgöz-Zegerius.

Winnaar Big Brother Awards Expertprijs 2022

De jury was onder de indruk van de vier genomineerden, en niet in positieve zin. Hoewel alle nominaties op zichzelf zeer ernstige privacyschendingen -of plannen daartoe- behelzen, was er volgens de jury één die er bovendien stak vanwege de fundamentele problemen die ze blootlegt. Waar drie van de vier nominaties elk een eigen, kwalijke trend aanstippen, is er één waar meerdere trends bij elkaar komen. Uitgeroepen tot de winnaar van de Big Brother Awards Expertprijs 2022 is Minister van Binnenlandse Zaken Hanke Bruins Slot, wegens het faciliteren van de grenzeloze datahonger van de geheime diensten en het afbreken van het toezicht op diezelfde diensten.

Argumentatie

Ten eerste werd de jury getroffen door de schaal waarop de privacyschendingen door de geheime diensten plaatsvinden. Niet alleen door de introductie van nieuwe, grootschalige interceptiebevoegdheden, maar ook omdat de geheime diensten geen grenzen accepteren in de uitvoering ervan. Door onvoldoende naleving van hun zorgplicht werden ze onder verscherpt toezicht gesteld. Daaruit bleek dat ze breder taptten dan stond omschreven in hun toestemmingsaanvraag, en dat ze onvoldoende maatregelen genomen hadden om fouten te voorkomen.

Dat is extra zuur, omdat juist de grootschalige interceptie reden was voor burgers om in 2018

tegen de Wet op de inlichtingen- en veiligheidsdiensten te stemmen. De grenzen van burgers worden hier dus als het ware twee keer overschreden. De tegemoetkomingen die destijds aan de bezwaren uit de samenleving zijn gedaan, zoals de introductie van de toezichthouder vooraf en de vereiste om bevoegdheden zo gericht mogelijk in te zetten, staan onder druk of worden zelfs teruggedraaid.

Daarnaast staat volgens de jury het onwettig handelen van de geheime diensten haaks op een open en rechtvaardige samenleving waarin de macht van de overheid voorspelbaar en controleerbaar moet zijn. Zeker voor de geheime diensten, die vergaande machtsmiddelen hebben en voor de burger ondoorzichtig zijn, is dit van groot belang. De diensten zouden ons veilig moeten laten voelen, maar het tegenovergestelde gebeurt. Het onwettig handelen leidt niet alleen tot schendingen van de rechten en vrijheden van burgers, maar schaadt ook de rechtsstaat en het vertrouwen daarin.

Terwijl de schendingen rustig door sluimeren, lijkt de samenleving in slaap gesust. Volgens de jury is dit burgers niet aan te rekenen. Niet alleen is het moeilijk grip te krijgen op het complexe werk van de diensten en regelgeving eromheen, maar de burger wordt ook al jaren stelselmatig genegeerd. De diensten en hun ministers lijken in een bubbel te leven waarin stoïcijns álle kritiek op hun handelen van hen afglijdt. Een bubbel waarin de tegenmacht, waaronder het toezicht, zo klein mogelijk wordt gemaakt. Dit is de derde reden voor het toekennen van de prijs aan deze minister.

En dan tot slot. Het stelselmatig niet in balans brengen van de belangen van de diensten met andere belangen die essentieel zijn voor de open en vrije samenleving, én het niet meenemen van adviezen van derden in besluitvorming, zouden redenen kunnen zijn om de handdoek in de ring te gooien. Juist redenen om de minister niet nóg eens een Big Brother Award uit te reiken. (De minister valt vanwege dit onderwerp nu al voor de derde keer in de prijzen.) De vakjury denkt daar anders over. Namens Bits of Freedom en de burgers waar zij voor op komt, vindt de vakjury het belangrijk een signaal af te geven dat zij niet opgeeft. De lange adem van de diensten dient beantwoord te worden met een minstens zo'n lange adem. De jury roept de minister niet alleen op de bevoegdheden van de geheime diensten niet verder uit te breiden, waarborgen intact te laten en het toezicht te versterken, maar wil met deze prijs ook laten weten: we blijven meekijken, we gaan niet weg.